

Skipulagsstofnun
Sigurður Ásbjörnsson
Borgartún 7b
105 Reykjavík

Reykjavík, 22. maí 2024
UST202404-033/R.K.
10.05.00

Efni: Ósk um umsögn - Efnisnám í sjó úti fyrir Landeyjarhöfn

Vísað er til erindis Skipulagsstofnunar dags. 3. apríl sl. þar sem óskað er umsagnar Umhverfisstofnunar um umhverfismatskýrslu ofangreindrar framkvæmdar.

Framkvæmdarlýsing

Heidelberg Cement Pozzolan Materials ehf. (HPM) áformar efnistöku undan strönd Landeyjar- og Eyjafjallasands í Rangárþingi eystra. Efnistakan færi fram utan netlaga. Fyrirhugað er að vinna allt að 65-80 milljónir m³ af efni á efnistökusvæðinu og áætlað að það taki um 30 ár, miðað við að árleg efnistaka sé allt að 2 milljónir m³. Markmið með fyrirhugaðri efnistöku er að sækja móberg sem íauka í sement í stað hluta sementsgjalls. Áformað er að efnið verði flutt sjóleiðis og landað við mölunarverksmiðju HPM, í nýrri höfn sem byggð verður í Keflavík. Í verksmiðjunni verður efnið malað og þaðan flutt út til notkunar sem íauki í sementsframleiðslu í verksmiðju HPM. Hluti efnis gæti verið flutt beint út án þess að fara í mölun. Stefnt er að því að hráefni í verksmiðjuna komi einnig úr námum á landi.

Tilgangur verkefnisins er þannig að styrkja stoðir framleiðslu á steypuefni á umhverfisvænan hátt og til að koma til móts við auknar kröfur um samdrátt í kolefnisspori framleiðslu á steypuefni bæði innanlands og erlendis.

Valkostir í umhverfismati

Að mati Umhverfisstofnunar er ófullnægjandi að hafa aðeins einn valkost sem metinn var í umhverfismati framkvæmdarinnar. Æskilegra hefði verið að skipta upp svæðunum eða meta áhrif út frá breytingum á stærð efnistökusvæðanna. Ítrekað kemur fram í skýrslunni að mjög lítill hluti svæðisins verði notaður til efnisvinnslu á hverju ári, um 0,5%. Því liggur fyrir að eftir 30 ár verður í mesta lagi búið að sækja efni á 15% heildarsvæðisins. Fram kemur að sökum þess að gert er ráð fyrir að umrædd efnisvinnsla sé meginhráefnisgjafi fyrirhugaðrar mölunarverksmiðju verði að hafa allt mögulegt vinnslusvæði sem meginvalkost. Einnig segir að á þessu stigi sé ekki vitað með fullri vissu hvar innan heildarsvæðis sé best að taka efni á hverju ári og því mikilvægt að leyfisveitingar gefi svigrúm til þess að vinna á þeim svæðum sem talin eru álitlegust hverju sinni þannig að áhrif á lífríki, sjófarendur og setflutninga verði í lágmarki. Umhverfisstofnun telur að hér sé verið að ráðgera að vinna nauðsynlegar rannsóknir eftir að umhverfismati verði lokið og afstaða til valkosta verði í raun tekin af rekstraraðila löngu eftir að matsferli líkur. Stofnunin telur rétt að meta aðstæður nánar í matsferlinu.

Áhrif á lífríki sjávar og fugla

Í skýrslunni kemur fram að það sé mat framkvæmdaraðila að áhrif á lífríki sjávar verði óveruleg, þrátt fyrir bein og óbein áhrif á hrygningar- og uppvaxtarsvæði margra nytjastofna á svæðinu. Að mati Umhverfisstofnunar eru áhrif á lífríki sjávar óviss þar sem ekki eru til nægilegar rannsóknir um hvaða áhrif efnistakan muni hafa á lífríkið og kemur slíkt hið sama fram í skýrslu Hafrannsóknastofnunar sem er viðauki við umhverfismatsskýrsluna.

Umhverfisstofnun vill jafnframt koma því á framfæri að þótt að fyrirhugað efnistökusvæði sé einungis um 1% af hrygningarsvæðunum þá getur efnistaka leitt til meiri tilfærslu efnis á svæðinu með tilheyrandi áhrifum á lífríki svæðisins.

Áhrif á lífríki sjávar vegna efnistökkunnar geta jafnframt valdið afleiddum áhrifum á fæðuöflun sjófugla en níu tegundir sem eru á valista Náttúrfæðistofnunar Íslands nýta svæðið til fæðuöflunar skv. skýrslunni.

Áhrif efnisnáms á strauma og flutning efnis

Í skýrslunni kemur fram að annars vegar væri æskilegast að efnistaka færi fram á meira en 20 m dýpi til þess að komast niður fyrir jafnvægisdýpi þar sem öldur og straumar valda óverulegum breytingum. Í kaflanum *mótvægisáðgerðir og vöktun* á bls. 62 kemur hins vegar fram að mótvægisáðgerðir við efnistökkuna feli í sér að efnistakan sé við meira en 15 m dýpi. Hér gæti ákveðinnar mótsagnar, mælt er með að efnistaka fari fram á meira en 20 m dýpi en mótvægisáðgerðir við framkvæmdina miða að því að efnistaka fari fram á 15 m dýpi eða meira. Miðað við þau gögn sem liggja til grundvallar í umhverfismatsskýrslunni er óljóst hvernig 15 m dýpt getur komið í stað 20 m dýptar eins og mælt er með til að minnka áhrif framkvæmdarinnar.

Vatnamál

Í umhverfismatsskýrslunni kemur fram að efnistakan verði í strandsjávarhlotinu *Dyrhólaey að Þorlákshöfn* (103-1342-C). Á strandsjávarhlotið sem hér um ræðir hefur aðeins verið skráð álag vegna fráveitu í Vestmannaeyjum. Vatnshlotið er stórt, eða 4311 km² og vistfræðilegt og efnafræðilegt ástand þess hefur enn ekki verið metið. Þeir gæðapættir sem notaðir eru til ástandsflökkunar strandsjávarhlota skiptast í líffræðilega, efnafræðilega, eðlisefnafræðilega og vatnsformfræðilega þætti. Mikilvægt er að meta áhrif framkvæmdar af þessari stærðargráðu á gæðapættina til að meta megji hvort efnistakan verði til þess að umhverfismarkmið vatnshlotsins um að vera í a.m.k. góðu vistfræðilegu ástandi og góðu efnafræðilegu ástandi náist ekki. Upplýsingar um gæðapættina má finna í kafla 3.1 í vatnaáætlun¹ og á vefsíðu stjórnar vatnamála www.vatn.is.

Fjallað er um verndarsvæði og vatnshlot í kafla 4.3 í umhverfismatsskýrslunni. Þar segir að efnistaka feli ekki í sér að ástand vatnshlotsins rýrni. Um sé að ræða töku efnis af sjávarbotni og tímabundið grugg myndist við þá vinnslu sem á endanum fellur til botns. Umhverfisstofnun bendir á að efnistaka getur vissulega valdið því að ástand vatnshlots rýrni og umhverfismarkmið náist þar af leiðandi ekki.

¹ [https://ust.is/library/sida/haf-og-vatn/Vatna%20a1%20a6tlun%202022-2027%20-%20Copy%20\(1\).pdf](https://ust.is/library/sida/haf-og-vatn/Vatna%20a1%20a6tlun%202022-2027%20-%20Copy%20(1).pdf)

Efnistaka, hvort sem hún er í straumvötnum, stöðuvötnum eða strandsjó breytir formfræði vatnshlotsins á margvíslegan hátt og getur haft bein áhrif á líffræðilega og eðlisefnafræðilega gæðapætti vatnshlotsins, t.d. hryggleysingja á mjúkum botni en þeir eru einn þeirra gæðapátta sem notaðir eru til ástandsflökkunar strandsjávahlota. Meta þarf áhrif efnistökkunnar á hryggleysingja og hvaða áhrif hún hefur á umhverfismarkmið vatnshlotsins.

Í skýrslunni kemur einnig fram að efnistaka af hafsbotninum raski búsvæðum og hrygningarsvæðum fiska á efnistökusvæðinu. Efnistakan getur valdið því að egg, fiskar, seiði og botndýr eru fjarlægð en þau geta ekki forðað sér frá dælubúnaði. Efnistökusvæðið er innan mikilvægra hrygningarsvæða en umfang áhrifanna er metið lítið þar sem svæðið er innan við 1% af þeim svæðum sem eru þekkt sem mikilvæg hrygningarsvæði og miðað er við að 0,5% efnistökusvæðisins verði nýtt undir efnisvinnslu á hverju ári. Framkvæmdaraðili metur áhrifin óveruleg.

Umhverfisstofnun bendir á að þrátt fyrir að vatnshlotið sé stórt og að efnistökusvæðið sé lítill hluti mikilvægs hrygningarsvæðis þarf að meta áhrif á áðurnefnda gæðapætti sem notaðir eru til ástandsflökkunar vatnshlotsins samkvæmt lögum um stjórn vatnamála. Meta þarf hvort framkvæmdin geti valdið því að umhverfismarkmiðin sem sett hafa verið fyrir vatnshlotið um að lágmarki gott vistfræðilegt ástand og gott efnafræðilegt ástand náist ekki. Þó svo að ekki liggi fyrir upplýsingar um flokkun vatnshlotsins í vistfræðilegt og efnafræðilegt ástand og að gögnum um álag sé ábótavant þá kemur það ekki í veg fyrir skyldu framkvæmdaraðila að meta þau áhrif sem starfsemi hefur á vatnshlot samkvæmt lögum um stjórn vatnamála.

Stofnunin bendir á mikilvægi þess að lög um stjórn vatnamála séu lögð til grundvallar í umhverfismatinu en í töflu 7.3 eru þau ekki notuð sem viðmið til að meta vægi áhrifa á lífríki sjávar. Sama á við um töflu 7.6 um viðmið til að meta vægi áhrifa á strauma og setflutninga.

Í 28. gr laga nr. 36/2011 um stjórn vatnamála segir að við afgreiðslu umsóknar um leyfi til nýtingar vatns og við aðra leyfisveitingu til framkvæmda á grundvelli vatnalaga, laga um rannsóknir og nýtingu á auðlindum í jörðu og um leyfi á grundvelli skipulagslaga og laga um mannvirki skuli leyfisveitandi tryggja að leyfið sé í samræmi við þá stefnumörkun um vatnsvernd sem fram kemur í vatnaáætlun. Því er mikilvægt að öll leyfi sem eru gefin út vegna starfseminnar séu í samræmi við stefnumörkun vatnaáætlunar.

Loftslag

Í umfjöllun í undirkafla 7.5.2 kemur fram að lífsferilsgreiningar sýna fram á að kolefnisspor steypu er 85% vegna framleiðslu á sementi og steinefnum og 15% frá flutningi hráefna en æskilegt væri að hafa tilvitnun, svo að hægt sé að meta uppruna gagnanna.

Umhverfisstofnun vill benda á að í áðurnefndum undirkafla er talað um að notkun hreinorkubifreiða styðji við aðgerðir stjórnvalda og þeirra markmið um að 15-25% þungabifreiða séu hreinorkubifreiðar og að framkvæmdin muni skila samdrætti í losun. Að mati stofnunarinnar á ofangreint ekki við í umhverfismati þessarar framkvæmdar. Allur flutningur fer fram sjóleiðina og því ætti mögulegur samdráttur í þungaflutningum ekki að vera til umfjöllunar í umhverfismati þessarar framkvæmdar.

Niðurstaða

Að mati Umhverfisstofnunar eru valkostir sem settir eru fram fyrir framkvæmdina í umhverfismatsskýrslunni ófullnægjandi þar sem ekki eru settir upp neindir raunhæfir valkostir. Afmarkaður aðal- og eini valkostur framkvæmdarinnar er mjög umfangsmikill en stærð hans ætti ekki að draga úr þeim neikvæðu áhrifum sem verða af efnistöku og metin eru í umhverfismati framkvæmdarinnar. Áhrifanna mun gæta á því svæði sem efnistakan fer fram hverju sinni. Efnistökusvæðið sem afmarkað er í umhverfismatsskýrslunni er hinsvegar mjög umfangsmikið og óháð því hvort að efnistakan fari fram á öllu svæðinu eða einungis hluta þess þá mun umhverfisáhrifa gæta á efnistökusvæðinu.

Stofnunin getur ekki tekið undir það mat að áhrif á lífríki verði óveruleg og telur áhrifin á lífríki vera óviss þar sem ekki liggja fyrir nægileg gögn til grundvallar á áhrifunum.

Umhverfisstofnun ítrekar mikilvægi þess að lög um stjórn vatnamála og stefnumörkun vatnaáætlunar séu höfð til hliðsjónar í umhverfismatinu og mat sé gert á því hvort framkvæmdin sé í samræmi við lögin og vatnaáætlunina. Meta þarf áhrif efnistöku á þá gæðabætti sem notaðir eru til ástandsflökkunar strandsjávarhlota, t.d. hryggleysingja á mjúkum botni, og hvort framkvæmdin valdi því að umhverfismarkmið um a.m.k. gott vistfræðilegt ástand og gott efnafræðilegt ástand náist ekki.

Stofnunin vill jafnframt benda á að í umfjöllun um áhrif framkvæmdarinnar á loftslag vanti tilvísanir í lífsferilsgreininguna og umfjöllun um samdrátt í nettólosun frá þungaflutningum eigi ekki við í þessu tilfelli þar sem öll framkvæmdin miðar að sjóflutningum vegna efnistöku.

Að mati Umhverfisstofnunar er mikil óvissa en uppi um hvaða áhrif fyrirhuguð framkvæmd mun hafa á umhverfið og að mati stofnunarinnar hefur umhverfismatsskýrslan ekki gert grein fyrir þeim á fullnægjandi hátt.

Virðingarfyllt,

Ríkey Kjartansdóttir
sérfræðingur

Sverrir A. Jónsson
teymisstjóri